

MENCIONS ANT. 1525: *Lessui* lleigeixo en el doc. 13 de la col·le. de Joan Lluís Pallarès. No sols manca a l'Acta de C.SdUrg. de 839, sinó quasi del tot en les fonts medievals: fet ben explicable perquè, en aqueixa ampla, però reclosa i antiquíssima part de la vall, el muntanyenc es mantingué refractari a tota penetració. En efecte, només a Llessui s'han mantingut intactes certs basquismes com *lido*, 'allau' (cf. art. *Lladorre*) deixant entendre la conservació del monoglotisme bascoide fins a dates ben tardanes.

Ultra la de 1525 només trobem: 1359: *La Suy* (*CoDoACA*), en el cens farcit de grafies orientals de copistes poc fidels, i alhora amb una segmentació fundada en el malentès d'un article *La*. La *a* es repeteix en altres dades tardanes (repetició ben explicable, pel fet que hi ha milers de NLL en *La*; encara que la manca de doc⁹ antiga d'aquest nom ens priva de controlar-ho filològicament, sense que per això trontolli gens la palesa unitat etimològica de l'arrel *Leç-*, comuna amb *Lles* i *Llesp* (cf. supra i infra); 1518: Mossèn Matheu Lleuès, abat de *Llaçuy* (*Spill* de Castellbò, p^o 115v): abat en el sentit de 'senyor rector', com en cat. dial. *abat*, *abadia*, o fr. *abbé*; 1645 i 1770: *Llassuy* (en el Capbreu de Rialb, p^o 33r) i el de Castellarnau (50).

ETIM. És clar que tots aquests noms vénen del substrat ibero-basc, que amb major matís bascoide, és comú a la majoria del nostre Pirineu central. És versemblant a tot ser-ho que tots tres continguin (en una o altra forma de detall) el mot basc *leçe* o *leize* (-*çe* seria grafia preferible en princ. històrico-fonètic). El sentit del mot abraça (en matisos indistinguibles) les nocions de 'cova', 'caverna', 'avenc', 'precipici', 'gorja', i també 'un vall o fossat'. Ja en els més antics textos literaris bascos, com *Leizarraga* (*Evang. Job.* 11.38) Dialectalment oscil·la en el vocalisme, entre *ei* i *e*: com detalla Mitxelena (*Fon.Hi.Vca.*, 159: a Biscaia forma amb *e* (essencialment *leça* a 50 punts, contra 16 de *lexa* o *lexe*, a Navarra 54 contra 8 de *leixa*; concretament: *lexe* «sima, cueva» en el benavarrès *Leizarraga* (a. 1571) i en el suletí *Tartás* (S. XVII).

En la toponímia basca *leça* sembla ser molt més freqüent, si bé avui la forma *leixa* està difosa, poc o molt, pertot. Anàlogament Ulenbeck: *leçe* «höhle» en *Leizarraga*, i *leze* bc.-francès i biscaí, però ell (*Vgl.Lautlebre d.bk. Dial.* 19) creu que *ei* és l'originari fundant-se en una var. *lize* (que no precisa ni sabem d'on la treu). No és basc teòric ni neològic: car en la novel·la de Domingo Aguirre lleigeixo «euren *leize* zuloeta» 'els forats de llurs coves' (*Auñemendiko Lorea* II, 102.15); i en trobo representants també a Guipúscoa: *Lezo* a Arrenteria (estació fèrria a 7 k. de Donostia i 10 d'Irun). I així mateix hi ha *leize* en el dialecte guipuscoà de la

llengua, definit per Azkue 'antro, cueva'.

De l'enquesta de Lles tinc record d'haver-m'hi cridat l'atenció una cova notable, dada que ara no tinc a mà. Però com que el poble és dalt d'una serra elevada i prominent, (c. 1500 alt.), hi ha en tot cas des d'allí en direcció al riu Segre i al riu de La Llosa, un seguit de pendents abruptes; sempre d'acord amb l'ample grup semàntic del basc *leçe*: si més no, en sentit de 'fossat, un vall'.

A *Llesp* l'informant em va parlar d'un forat o cova «d'on surt una babor» o vaporada: —el fet típic de tantes cavernes i petits avencs—: recordo que l'inf. me'l mostrava pendents amunt per sobre del poble. Aquí l'etim. és òbvia: *LEÇ-PE* 'davall de la cova' amb la trivial i ubiqua postposició basca -*PE* id.; que alterna amb -*BE* en tants casos i és el canvi fonètic en basc normal de *Z+B* en *zp*. Hi ha *leçe* amb una -*e* en el basc conegut, però res no ens impedeix admetre que en el nostre paleo-basc extrem-oriental tenien gran extensió les formes en -*pe*. (V.-ne exs. en Azkue, s.v. -*pe* i s.v. -*p*).

Si a algú se li ennuegués tal suposició, li recordaríem que ja des d'antic deuria haver-hi variant basca -*PE* fins darrere vocal i darrere semivocal (líquida, etc): *estalpe* és la forma que predominà en el basc propi, al costat del cpt. *estal-be*, d'on el basco-romànic *ESTALBEARE*>cat. o oc. *estalviar*, *estalbi*, -*lvi*. I en els nostres topònims hem assenyalat, en articles precedents, bastants casos com el de *BÉSA-PE* (art. *Béixec*).

En efecte, *Llesp* i les seves formes medievals demanen una base **LEÇPE*; o bé **LÈÇEPE*, amb la caiguda romànica de la -*E*- intermèdia, que és normal en la nostra fonètica i que tractant-se d'una *E* pogué ser molt primerenca, (doncs anterior a la sonorització de les intervocàliques). Al capdavall, la sonorització deixà de produir-se en aquelles altes valls, qualsevol que sigui la llengua donadora i amb qualsevol consonant (*E.T.C.* I, 127, 128, 129).

En realitat, són bastant supèrflues aquestes justificacions: perquè els fets bascos ja ens mostren que la contracció de tals combinacions pertany al sistema morfològic de la llengua basca i dels seus dialectes. Hi ha *Sagaspe* cognom (Mitxelena, *Apell.* §532) provinent de *Sagarspe* que consta encara com «hameau» de Sule, agre. a Altzuruko, i ja documentat a. 1520 (P.Raymond *Di.To.BPyr.*) provinent de *sagartze* «pomar»: compost de *sagar* 'poma' (*sagarra* 'la pomera').

Del nostre *LÉIÇ(E)-PE, -BE*, n'hi hagué un duplicat en el mateix País Basco-navarrès: car Villafranca, poble del p.j. Tudela, 27 k. al NNO., a mig camí de Tafalla, s'havia dit, abans de la castellanització total, *Alesves* (així, en doc. de 1260) o *Alisves* («domnam Columbam de *Alisves*», a. 1245: Mitx.,